

Malak Akgün, B. (2021). İşaret dili eğitimi almış ve almamış üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının ve uyum düzeylerinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(41), 1247-1272.

DOI: 10.21550/sosbilder.900971
Araştırma Makalesi / Research Article

İŞARET DİLİ EĞİTİMİ ALMIŞ VE ALMAMIŞ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK TUTUMLARININ VE UYUM DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Bahanur MALAK AKGÜN**

Gönderim Tarihi / Sending Date: 22 Mart / March 2021

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 7 Mayıs / May 2021

ÖZET

Çalışmada işaret dili eğitimi almış ve almamış üniversite lisans öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını ve uyum düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma kesitsel tanımlayıcı araştırmadır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan, aydınlatılmış onam formunu dolduran 115 öğrenci örnekleme oluşturmuştur. Öğrencilerden 57'si işaret dili eğitimi almış ve 58'i işaret dili eğitimi almamıştır. Katılımcılara 25 Aralık 2016- 01 Mart 2017 tarihleri arasında Tanıtıcı Bilgi Formu, Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) ve Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE) uygulanmıştır. Eğitim almış ve almamış öğrencilerin HKE toplam puanları arasında bir fark yoktur. Eğitim almış öğrencilerin ÖYTÖ toplam puanları ve ÖYTÖ alt faktör eğitim ortamı, kişilerarası ilişkiler, kişisel özellikler, çalışma yaşamı, yetkinlik-bağımsız yaşam puanları ve HKE alt ölçek sosyal uyum, kendini gerçekleştirme, sosyal ilişkiler, sosyal normlar puanları eğitim almamış öğrencilerden yüksektir ($p<.05$). Öğrencilerin ÖYTÖ ve HKE toplam puanları arasında bir ilişki yoktur. İşaret dili eğitimi almak engelli bireyleri tanımayı ve onlara karşı olumlu tutumlar geliştirmeyi sağlamıştır. Bu ruh sağlığında toplumsal farkındalık yaratmada önemli bir strateji oluşturabilir.

* Bu çalışma, 24-26 Ekim 2019 tarihlerinde Erzurum'da düzenlenmiş olan Palandöken 2. Uluslararası Hemşirelik Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ardahan / TÜRKİYE, bahnur_mk@hotmail.com

Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi
Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences

Cilt: 22 Sayı: 41 / Volume: 22 Issue: 41

Anahtar Kelimeler: *engellilere yönelik tutum, genel uyum, işaret dili eğitimi, öğrenci, ruh sağlığında toplumsal farkındalık*

Evaluation of the Attitudes and Adaptations Levels of University Students with and without Sign Language Training towards Disabled Individuals

ABSTRACT

It aims to determine the attitudes towards individuals with a disability and adaptation levels of university students with and without sign language training. This study is descriptive. The sample consisted of 115 students who volunteered to participate in the study. 57 students were with sign language training towards disabled individuals and 58 students were without sign language training towards disabled individuals. December 25, 2016 - March 01, 2017, The participants were administered Introductory Information Form, Attitude Towards Disability Scale (ATDS) and Hacettepe Personality Inventory (HPI). There is no difference between the HPI scores of the two groups. The ATDS scores of students and the sub-factors of ATDS are educational environment, interpersonal relationships, personal features, working life, competence-independent life scores of educated students are higher than those of non-educated students. The sub-factors of HPI are social adjustment, self-realization, social relations, and social norms scores of educated students are higher than those of non-educated students. The sign language training enabled to recognize individuals with disabilities and develop positive attitudes towards them.

Key words: *attitude towards disabled individuals, general adaptation, student, sign language training, social awareness of mental health*

Giriş

Engelli bireyler genellikle kendilerine yönelik olumsuz tutumlarla mücadele ederler. Genelde engellilere yönelik sözel ifadeler uygun ve olumlu olmaktadır ancak engelli bireylere yönelik tutumlar (EBYT) sıklıkla engellileri reddetme, dışlama ve ayrımcılık gösterme şeklindedir (Aykaç, 2020; Duman & Doğanay, 2017). Engelli bireylere yönelik (EBY) olumsuz tutumları, onları yeterince tanımamak veya

sosyal öğrenme yoluyla diğer insanların olumsuz kalıp düşüncelerini öğrenerek onlara karşı önyargılı olmak etkileyebilir (Ma & Hsieh, 2020; Erdoğan & Vatandaş, 2020). Özellikle sağlık profesyonellerinin olumsuz tutumları, engelli bireylere sınırlı hizmet sunulmasına veya hizmetlerin kalitesinin yeterli olmamasına neden olabilmektedir (Aykaç, 2020). Engelli bireylere yönelik olumlu tutumların (EBYOT) gelişmesini engelli bireylerle engelli olmayan bireylerin sosyal etkileşimlerinin artması sağlayabilir. Ancak çalışmalarda engelli bireylerin ve ailelerinin sosyal etkileşimlerinin sınırlı olduğu belirtilmektedir. Engelli bireyleri tanımalarını ve olumlu düşüncelerin gelişmesini sağlayan eğitimler de olumlu tutumların gelişmesini etkileyebilir (Eniç, 2021; Polo Sánchez vd., 2020; Logan & Bogart, 2020; Melekoğlu & Balıkcı, 2020; Nerse, 2020; Case vd., 2020). Üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmalarda öğrencilerin EBYOT'lerinin düşük ve orta düzeyde olduğu saptanmıştır (Pesen & Demirhan, 2021; Logan & Bogart, 2020; Karataş, 2020; Dayı vd., 2020; Case vd., 2020; Lee vd., 2020; Polo Sánchez vd., 2020; Szumski vd., 2020). Bir başka çalışmada genel olarak sağlık alanında eğitim gören öğrencilerin engellilere yönelik olumlu tutumlarının yetersiz olduğu saptanmıştır (Aşık vd., 2021). Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik olumlu tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir (Al Nabacwa, 2021; Polikandrioti vd., 2020). Daruwalla ve Darcy (2005), hemşirelik öğrencilerinin ve rehabilitasyon hemşirelerinin olumlu tutumlarının turizm öğrencilerinden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Chan vd. (2002), rehabilitasyon öğrencilerinin işletme öğrencilerine göre daha fazla olumlu tutumu olduğunu saptamıştır. Bu farkın en önemli nedeni eğitim ve deneyimlerdir (Roca-Hurtuna vd., 2021; Al-Hadabi vd., 2021; Al Nabacwa, 2021). Eğitim seviyesinin artması, engellileri tanımaya yönelik eğitim alınması ve engelli bireylerle önceden olumlu ilişkilerin yaşanması EBYOT geliştirmektedir (Eniç, 2021; Polo Sánchez vd., 2020; Logan & Bogart, 2020; Melekoğlu & Balıkcı, 2020; Nerse, 2020; Case vd., 2020). EBYOT geliştirme kişinin uyum yeterliliği ile

ilişkili olabilir. Çünkü genel uyum düzeyi kişisel ve sosyal uyum düzeyleri şeklinde sınıflandırılır. Sosyal uyum; yasal ve sosyal kurallara, değerlere ve başkalarının haklarına saygılı olmayı, başkalarıyla ilişkilerin niteliğini, istek ve gereksinimlerin toplumla uzlaşarak belli ölçülerde bağımsız olarak karşılanması gibi davranışları belirtir. Uyum düzeylerinin yüksek düzeyde olması kişinin uyumlu olduğunu, orta düzeyde olması kişinin uyumlu olabileceğini ve düşük düzeyde olması kişinin uyumsuz olduğunu göstermektedir (Özgüven, 1992). Literatürde öğrencilerin uyum düzeylerinin EBYT'yi nasıl etkilediğine ait bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle bu çalışma, işaret dili eğitimi almış ve almamış üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarını ve uyum düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Böylece öğrencilerin uyum düzeylerinin ve engelli bireylere yönelik bir eğitim alma ya da almama durumlarının EBYT'yi nasıl etkilediği anlaşılacaktır.

Araştırma soruları şunlardır;

- İşaret dili eğitimi almış ve almamış öğrencilerin uyum düzeyi nedir?
- İşaret dili eğitimi almış ve almamış öğrencilerin EBYT'leri hangi yöndedir?
- Öğrencilerin engelli birey tanıma durumuna göre uyum düzeyi nedir?
- Öğrencilerin engelli bir bireyi tanıma durumu ile EBYT'leri arasında bir ilişki var mıdır?
- Öğrencilerin engelli bir bireyi tanıma durumu ile uyum düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
- Öğrencilerin EBYT'leri ve uyum düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Şekli

Bu çalışma, kesitsel tanımlayıcı araştırma özelliğine uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklemi

Çalışma, bir üniversitenin işaret dili eğitimi almış ve almamış lisans öğrencileri ile yürütülmüştür. Üniversitede 2016-2017 eğitim öğretim döneminde yaklaşık 500 lisans öğrencisi aktif olarak eğitimlerini sürdürmektedir. Lisans öğrencileri; İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve Sağlık Bilimleri Yüksekokulu'nda eğitimlerine devam etmektedirler. 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar döneminde işaret dili dersine Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda 36, Sağlık Bilimleri Yüksekokulunda 37 olmak üzere 73 öğrenci devam etmektedir. Bu öğrenciler, güz ve bahar dönemlerinde seçmeli ders olarak işaret dili dersinin eğitimine devam etmişlerdir. Öğrenciler, işitme engelli bireyle günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve anlaşabilecek şekilde kendilerini işaret diliyle ifade etmeyi ve karşıdakini anlamayı öğrenmektedirler.

% 5 tip I hata ve % 80 güç düzeylerinde, en fazla % 5 hata ile örneklem sayısını bulabilmek için her bir grup için alınması gereken örneklem büyüklüğü 34 olarak bulunmuştur. Söz edilen evrenden araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve aydınlatılmış onam formunu imzalayan 115 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. İşaret dili dersine devam eden 73 öğrenciden 57'si (% 78) çalışmaya katılmaya gönüllü olmuştur. Örneklem grupları arasında karşılaştırmanın etkili olabilmesi için lisans öğrencilerinden işaret dili eğitimi almamış 58 öğrenci diğer grubu oluşturmuştur. Bu nedenle işaret dili eğitimi almış

57 ve almamış 58 öğrenci olmak üzere çalışma 115 lisans öğrencisi ile yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Tanıttıcı Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen bu form; yaş, cinsiyet, sınıf, engelli birey tanıma durumu gibi sorulardan oluşmaktadır (Roca-Hurtuna vd., 2021; Al-Hadabi vd., 2021; Al Nabacwa, 2021; Eniç, 2021; Polo Sánchez vd., 2020; Logan & Bogart, 2020; Melekoğlu & Balıkcı, 2020; Nerse, 2020; Case vd., 2020; Özgüven, 1992).

Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ)

Ölçek, 2008 yılında T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi tarafından yürütülen “Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor” adlı çalışmanın araştırma ekibi tarafından hazırlanmış, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .88 bulunmuştur. Ölçek ifadeleri 5’li Likert tiptedir. Ölçekte alt faktörlerden eğitim ortamı için Cronbach Alpha değeri 0.56; kişilerarası ilişkiler için Cronbach Alpha değeri 0.80; çalışma yaşamı için Cronbach Alpha değeri 0.74; aile yaşamı için Cronbach Alpha değeri 0.67; kişisel özellikler için Cronbach Alpha değeri 0.74; yetkinlik - bağımsız yaşam için Cronbach Alpha değeri 0.83’tür. ÖYTÖ’nün alınabilecek en düşük puanı 43 ve en yüksek puanı 215’tir. ÖYTÖ’den yüksek puan almak, özürlülere yönelik olumlu tutumları ifade etmektedir (BÖİB, 2002). Bu çalışmada Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .89 bulunmuştur.

Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE)

Hacettepe Kişilik Envanteri, Özgüven (1992) tarafından 1976 yılında geliştirilmiş, 1982 yılında ikinci revizyonu yapılmıştır. Kişisel ve sosyal uyum puanlarının toplamı genel uyum puanını vermektedir. Genel uyum puanının % 75 ve üstü olması kişinin uyumlu olduğunu, % 50 ve üstü

olması kişinin uyumlu olabileceğini ve % 25 ve altı olması kişinin uyumsuz olduğunu göstermektedir. Çeşitli gruplar üzerinde yapılan güvenilirlik çalışmalarında, HKE'nin alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayısının ortalama olarak 0.82 olduğu bulunmuştur (Özguven, 1992). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .84 bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Üniversitenin lisans öğrencilerinden işaret dili eğitimi almış öğrencilere çalışmanın amacı, çalışmaya katılmalarının gönüllülük ilkesine dayalı olduğu, çalışma sonuçlarının sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları konularında bilgi verilmiştir. İşaret dili eğitimi almamış öğrencilere ise rastgele örnekleme yöntemi ile ulaşılmış; çalışmanın amacı, çalışmaya katılmalarının gönüllülük ilkesine dayalı olduğu, çalışma sonuçlarının sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları konularında bilgi verilmiştir. Katılımcılara 25 Aralık 2016 - 01 Mart 2017 tarihleri arasında Tanıtıcı Bilgi Formu, ÖYTÖ ve HKE uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlardan elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 20 programı ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde ortalama, standart sapma, sayı, yüzdelik değerleri, t-testi, pearson korelasyon analizleri kullanılmıştır. Yapılan Normallik testinde Shapiro-Wilk istatistik sonucu ÖYTÖ toplam puanı için .98 ve HKE toplam puanı için .98 olduğu saptanmıştır ($p > .05$). Her iki ölçek toplam puanının Skewness ve Kurtosis istatistik sonuçları -1.5 ve 1.5 değeri aralığında hesaplanmıştır (ÖYTÖ toplam puanı için Skewness = -.32 ve Kurtosis -.2; HKE toplam

puanı için Skewness = .37 ve Kurtosis -.28) (Baykul & Güzeller, 2013). Bir başka ifadeyle verilerin normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma öncesi bir üniversitenin Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan yazılı izin (01.02.2017 tarih, 2017/02 sayılı toplantı, 03 karar numarası) ve araştırmaya katılan öğrencilerden araştırma ile ilgili açıklama yapılarak yazılı onamları alınmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için ilgili Üniversiteden yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın araştırmaya katılan öğrencilere maddi / manevi zarar verme riski bulunmamaktadır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin 65'i (% 57) 18-21 ve 43'ü 22-25 (%37) yaşları arasında, 62'si kadın, 82'si (% 71) Anadolu lisesi mezunudur. Öğrencilerin 42'si 1., 23'ü 2., 13'ü 3. ve 37'si 4. sınıftır. İşaret dili eğitimi almış 57 öğrencinin 37'si 1. sınıf Sağlık Yüksekokulu, 20'si 4. Sınıf Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencisidir. Öğrencilerin % 43'ünün anne ve babasının eğitim durumu ilkokuldur. Engelli bir birey tanıyan öğrencilerin (% 83) 34'ü (% 30) işitme engelli birey tanıdıklarını belirtmiştir. Ailesinde engelli birey olan 14 öğrenci (% 12) bulunmaktadır. "Okulların engeli bireylerle ilgili olumlu bir algı oluşturduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna 78 öğrenci (% 68) evet yanıtını vermiştir ve bu öğrencilerin eğitim alma ve almama durumuna göre sayıları eşittir.

Tablo 1: İşaret Dili Eğitimi Almış ve Almamış Öğrencilerin ÖYTÖ ve ÖYTÖ Alt Ölçeklerinin Puan Ortalamalarının Dağılımı

ÖYTÖ Alt Ölçekler	Eğitim almış (n=57)	Eğitim almamış (n=58)	İstatistiksel analiz
	Ortalama ve standart sapma	Ortalama ve standart sapma	
Eğitim ortamı	13.96±1.61	12.4±2.8	t= 3.68 p= .00
Kişilerarası ilişkiler	40.56±4.02	36.95±5.32	t= 4.12 p= .00
Çalışma yaşamı	38.3±5.38	35.69±5.6	t= 2.55 p= .01
Aile yaşamı	11.7±2.54	11.07±2.58	t= 1.33 p= .19
Kişisel özellikler	30±3.61	28.16±4.02	t= 2.59 p= .01
Yetkinlik-bağımsız yaşam	49.98±5.96	46.95±5.78	t= 2.77 p= .01
Toplam puan	184.51±14.14	171.21±17.9	t= 4.42 p= .01

Eğitim almış öğrencilerin ÖYTÖ toplam puanları ve eğitim ortamı, kişilerarası ilişkiler, çalışma yaşamı, kişisel özellikler, yetkinlik-bağımsız yaşam puanları, eğitim almamış öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (t değerleri sırasıyla t= 4.42, t= 3.68, t= 4.12, t= 2.55, t= 2.59, t= 2.77; p< .05). Eğitim almış ve almamış öğrencilerin aile yaşamı puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (t= 1.33; p> .05) (Tablo 1). Buna göre her iki gruptaki öğrencilerin engellilere yönelik yüksek düzeyde olumlu tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Eğitim almış ve almamış öğrencilerin genel ve kişisel uyumları arasında anlamlı birer fark olmadığı belirlenmiştir (t değerleri sırasıyla t= 1.75; t= .33; p> .05). Eğitim almış öğrencilerin sosyal uyumlarının eğitim almamış öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (t= 3.03;

$p < .05$). Eğitim almış öğrencilerin sosyal uyum alt ölçeğine ait norm gruplarından sosyal ilişkiler ve sosyal normlar puanlarının eğitim almamış öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (t değerleri sırasıyla $t = 2.28$, $t = 3.91$; $p < .05$). Eğitim almış öğrencilerin kişisel uyum alt ölçeğine ait norm gruplarından kendini gerçekleştirme puanlarının eğitim almamış öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t = 2.6$; $p < .05$) (Tablo 2). Buna göre her iki gruptaki öğrenciler düşük düzey kişisel, sosyal ve genel uyuma sahiptirler.

Tablo 2: İşaret Dili Eğitimi Almış ve Almamış Öğrencilerin HKE ve HKE Alt Ölçeklerinin Puan Ortalamalarının Dağılımı

HKE Alt ölçekler	Eğitim almış (n=57)	Eğitim almamış (n=58)	İstatistiksel analiz
	Ortalama ve standart sapma	Ortalama ve standart sapma	
Kişisel uyum	40.37±11.8	39.67±10.51	$t = .33$ $p = .74$
Kendini gerçekleştirme	13.39±3.13	11.79±3.43	$t = 2.6$ $p = .01$
Duygusal kararlılık	9.18±3.54	9.5±3.04	$t = -.53$ $p = .06$
Nevrotik eğilimler	9.33±3.67	9.97±3.27	$t = -.98$ $p = .33$
Psikotik belirtiler	9±3.65	9.09±2.6	$t = -.15$ $p = .88$
Sosyal uyum	52.12±9.79	46.64±9.61	$t = 3.03$ $p = .00$
Aile ilişkileri	13.93±3.74	12.87±3.62	$t = 1.58$ $p = .12$
Sosyal ilişkiler	13.21±4.03	11.64±3.35	$t = 2.28$ $p = .03$
Sosyal normlar	13.46±2,53	11.41±3.05	$t = 3.91$ $p = .00$
Anti sosyal eğilimler	11.33±3.25	10.72±3.13	$t = 1.02$ $p = .31$
Genel uyum	92.96±19.91	87±16.47	$t = 1.75$

p= .08

Bulgulara göre öğrencilerin genel, sosyal ve kişisel uyum puanları arasında engelli bir bireyi tanıma durumları açısından anlamlı birer fark vardır (sırasıyla $t = .43$, $t = 3.52$, $t = 1.43$; $p < .05$). Bu farklar; genel, sosyal ve kişisel uyum puanlarının engelli bir bireyi tanıyanlarda (sırasıyla $\bar{X} = 91.78$, $SD = 19.24$, $\bar{X} = 50.8$, $SD = 9.85$, $\bar{X} = 40.69$, $SD = 11.54$) anlamlı derecede yüksek olmasındandır. Öğrencilerin engellilere yönelik tutum puanları arasında engelli bir bireyi tanıma durumları açısından anlamlı bir fark vardır ($t = 5.38$; $p < .05$). Bu fark, engelli bir bireyi tanıyanlarda ($\bar{X} = 181.39$, $SD = 15.38$) anlamlı derecede yüksek olmasındandır (Tablo 3).

Tablo 3: Engelli Birey Tanıma Durumuna Göre Öğrencilerin ÖYTÖ ve HKE ve HKE Alt Ölçeklerinin Puan Ortalamalarının Dağılımı

Engelli birey tanıma durumu	ÖYTÖ $\bar{X} \pm SS$	İstatistiksel analiz	Genel uyum $\bar{X} \pm SS$	İstatistiksel analiz	Sosyal uyum $\bar{X} \pm SS$	İstatistiksel analiz	Kişisel uyum $\bar{X} \pm SS$	İstatistiksel analiz
Evet (n=95)	181.39 $\pm$ 15.38	$t= 5.38$ $p= .00$	91.78±19.24	$t= .43$ $p= .00$	50.8±9.85	$t= 3.52$ $p= .00$	40.69± 11.54	$t= 1.43$ $p= .02$
Hayır (n=20)	160.75 $\pm$ 16.67		81.3±10.41		40.5±8.07		36.8±8. 38	

Engellilere yönelik tutum ile kişisel uyum ve genel uyum arasında bir ilişki saptanmamıştır ($p > .05$). Engellilere yönelik tutum ile sosyal uyum arasında zayıf düzeyde olumlu yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Engellilere yönelik tutum ve eğitim ortamı ile kendini gerçekleştirme arasında sırasıyla zayıf ve düşük düzeyde olumlu yönde bir ilişki vardır. ÖYTÖ alt faktörlerinden eğitim ortamı, çalışma yaşamı, kişisel özellikler, yetkinlik-bağımsız yaşam ile sosyal uyum arasında zayıf düzeyde olumlu yönde bir ilişki vardır. Engellilere yönelik tutum, eğitim ortamı, çalışma yaşamı ile kişisel özellikler ve aile ilişkileri arasında sırasıyla zayıf, düşük, zayıf, zayıf düzeyde olumlu yönde bir ilişki vardır. Engellilere yönelik tutum, eğitim ortamı, kişilerarası

ilişkiler, çalışma yaşamı, kişisel özellikler ile sosyal normlar arasında sırasıyla düşük, düşük, zayıf, zayıf, zayıf düzeyde olumlu yönde bir ilişki vardır (Tablo 4). Ek olarak çalışmada engellilere yönelik tutum ile engelli birey tanıma durumu arasında düşük düzeyde olumsuz yönde bir ilişki vardır ($r = -.45$; $p < .05$). Engellilere yönelik tutum ile ailede engelli birey olma durumu arasında olumsuz yönde bir ilişki vardır ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = -.05$; $p > .05$).

Tablo 4: Araştırma Değişkenlerinin Birbiriyle Gösterdikleri Pearson Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	ÖYTÖ													
	Eğitim ortamı		Kişilerarası ilişkiler		Çalışma yaşamı		Aile yaşamı		Kişisel özellikler		Yetkinlik-bağımsız yaşam		Toplam puan	
HKE	r	p	r	p	r	p	R	p	r	p	r	p	r	p
Kişisel uyum	-.02	.83	-.04	.69	.02	.84	.09	.36	.01	.96	.06	.53	.03	.78
Kendini gerçekleştirme	.3	.00	.16	.1	.08	.39	.00	.1	.14	.15	.18	.06	.2	.03
Duygusal kararlılık	-.07	.5	-.13	.16	-.08	.4	.06	.5	-.09	.37	.05	.63	-.07	.48
Nevrotik eğilimler	-.11	.26	-.12	.21	-.05	.57	.05	.56	-.08	.4	-.03	.79	-.09	.37
Psikotik belirtiler	-.15	.11	-.16	.09	.06	.55	.04	.67	-.06	.5	.09	.32	-.02	.8
Sosyal uyum	.29	.00	.09	.36	.25	.01	-.02	.8	.23	.01	.22	.02	.27	.00
Aile ilişkileri	.3	.00	.09	.36	.19	.04	.02	.84	.21	.03	.11	.25	.22	.02
Sosyal ilişkiler	.09	.36	.04	.71	.21	.03	-.05	.59	.13	.16	.20	.03	.18	.05
Sosyal normlar	.44	.00	.19	.04	.24	.01	.08	.41	.23	.01	.17	.07	.32	.00
Anti sosyal eğilimler	.11	.25	-.07	.48	.08	.38	-.11	.24	.08	.37	.15	.11	.08	.41
Genel uyum	.15	.1	.00	.97	.14	.15	.16	.87	.17	.26	.17	.07	.15	.11

Tartışma

Çalışma amacı doğrultusunda elde edilen bulgulara göre işaret dili eğitimi almış öğrencilerin engellilere yönelik daha çok olumlu tutumlar sergiledikleri saptanmıştır. Çalışma bulguları literatürdeki benzer çalışmalarla uyumludur. Engelli bireylere karşı bu tutumun olumlu yönde değişimi için eğitim ve bilgilendirme etkili bir yol olabilir (Akyıldız, 2017; Gökçe vd., 2016). Çalışmalarda özel eğitim dersinin öğrencilerin engelli bireylere karşı farkındalık düzeylerini arttırdığını ve bakış açılarını olumlu yönde değiştirdiğini belirtilmiştir (Roca-Hurtuna vd., 2021; Al-Hadabi vd., 2021; Al Nabacwa, 2021; Eniç, 2021; Polo Sánchez vd., 2020; Logan & Bogart, 2020; Melekoğlu & Balıkcı, 2020; Nerse, 2020; Case vd., 2020; Logan & Bogart, 2020; Szumski vd., 2020; Case vd., 2020; Lee vd., 2020; Top, 2018). Çitil, Karakoç ve Küçüközyiğit (2018) ise çalışmalarında öğrencilerin büyük çoğunluğunun özel eğitim dersi aldıkları için memnun olduklarını, dersin bilgi gereksinimlerini karşıladığını, bundan sonraki yaşamlarına katkı sağlayacağına inandıklarını belirtmelerine karşın EBYT’de anlamlı bir değişikliğin meydana gelmediğini açıklamışlardır.

Türkiye’deki çalışmalarda öğrencilerin genellikle engellilere yönelik orta ya da yüksek düzeyde olumlu tutumlara sahip oldukları belirtilmiştir (Akyıldız, 2017; Gökçe vd., 2016; BÖİB, 2002). Unutulmamalıdır ki engelli olarak kimlerin ifade edildiği, hangi tutumların olumsuz tutum olarak adlandırıldığı gibi hususlarda kültürel farklar bulunabilir. Bu nedenle kültürel farklılıklardan dolayı Türkiye’de öğrencilerin EBYT’leri olumlu olarak saptanıyor olabilir. Örneğin; Logan ve Bogart (2020) ve Roca-Hurtuna vd. (2021) çalışmalarında engelliler hakkında eğitim alan öğrencilerin engelli bireylere karşı kontrol grubundaki öğrencilere göre daha olumlu tutumlar sergilemeye başladıklarını saptamıştır. Szumski vd. (2020), çalışmalarında bireysel ahlaki kimlikleri ve eğitim alınan sınıfa ait ahlaki kimliğin veya karma bir sınıfta eğitim alınan engelli bireylere yönelik olumsuz tutumlarda bir azalmayı sağladığını göstermişlerdir.

Literatürde işaret dili eğitimi almış ve almamış öğrencilerin genel, sosyal ve kişisel uyumları arasında anlamlı birer fark olup olmadığını belirlemeye çalışan bir çalışmaya ulaşılammıştır. Ancak engellilere yönelik bilgilendirme, eğitim ve engellilerle etkileşimler kişilerin uyum kapasitesini olumlu yönde etkiliyor olabilir. Uyum bireyin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği bir süreç şeklinde ele alınabilir. Bu süreç, bozulan dengelerin sağlanması için bireyin birtakım becerilere sahip olması, bu becerilerini geliştirmesidir (Gençöz, 1998). Yani engelli bireylere karşı önyargılara ait düşünsel dengesi bozulan ve engelli bireyle etkileşim becerileri kazanan kişi, yeni bir duruma uyum sağlamış olacaktır. Bunun için eğitimlerce öğrencilerin bu becerileri kazanabilmesi için desteklenmesi gereklidir. Thompson, Emrich ve Moore (2003), hemşirelik öğrencilerinin kronik hastalıklarla ilgili dersler aldıktan sonra EBYOT'nin anlamlı düzeyde arttığını belirtmiştir. Polikandrioti vd. (2020), hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğunun eğitimlerinin birinci ve yedinci yarıyılında engelli bir kişi ile etkileşime girdiklerini ancak yedinci yarıyılında eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin birinci yarıyılındakilere göre daha olumlu tutumlara sahip olduklarını göstermiştir. Şahin ve Akyol (2010) ise tıp öğrencilerinin eğitimlerinden dolayı yetersizlikle ilgili daha çok bilgiye sahip oldukları ve eğitimleri boyunca engelli bireylerle daha çok etkileşime girdikleri için EBY daha olumlu tutumlara sahip olduklarını saptamışlardır. Bir çalışmada ise hemşirelik ve tıp öğrencilerinin rehabilitasyon eğitimleri hakkında olumlu algılarının olduğu, öğretim kaynaklarının yeterli ancak kaynaklara erişimlerinin güç olduğu belirtilmiştir (Al Nabacwa, 2021). Ek olarak hemşirelik öğrencilerinin eğitimi, engelli kişilerin kabulünü önemli ölçüde artıracak ve topluma dahil olmalarını kolaylaştıracak bir yeterliliktedir (Polikandrioti vd., 2020).

Bununla birlikte bazı çalışmalarda eğitimin EBYT üzerinde bir etkisinin olmasıyla birlikte olumlu tutumları kalıcı olarak değiştirmedeği açıklanmıştır (Moroz vd., 2010). Bunun nedeni de bilgilendirici

eğitimin EBYT'yi kalıcı olarak değiştirmedeği, tutumlarda değişim olsa bile zamanla bilgiler unutulduğunda tutumlarda oluşan değişimin eski hâline dönebildiği şeklinde açıklanmıştır (Alptekin & Batık, 2013; Özyürek, 2010). Tutumların değişmesinde bilginin etkisi olsa da paylaşım ve etkileşimin çok daha önemli olduğu söylenebilir (Polo Sánchez vd., 2020; Alptekin & Batık, 2013). Bunun için tutumların kalıcı olarak değişmesinde hem bilgi hem de etkileşimin birlikte olmasının etkisinin daha büyük olduğu birçok araştırmayla ortaya konmuştur (Szumski vd., 2020; Şahin & Bekir, 2016; Sezer, 2012; Özyürek, 2010; Şahin & Akyol, 2010). Bu nedenle bazı çalışmalarda eğitim ve bilgilendirme içeriğinde engellilerle etkileşimin olmaması nedeniyle eğitim ve bilgilendirmenin, EBYT'de etkilerinin olmadığı sonucuna varılmış olabilir. Bilgilendirmeler her zaman tutumların değişmesinde yeterli etki yaratmayabilir. Alptekin ve Batık (2013) da bilgilendirmenin EBYT'ye etkisinin küçük olmasının nedenini, engelli bireylerle etkileşimde bulunmaya yer vermeden sadece engellilerle ilgili bilgilendirme yapılması olabileceğini açıklamıştır. Engelli bireylerle etkileşime girmek onlara yönelik güçlü olumlu duygular hissetmeyi ve bu etkileşimin sıklığının artması yaşanan olumlu duyguların sürekliliğini sağlar (Karataş, 2020; Sezer, 2012). Ek olarak ara sıra gerçekleşen etkileşimler ve işitsel engelli bireylerle temas hâlinde olma öğrencilerin daha olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlamıştır (Polo Sánchez vd., 2020).

Bu Tablo 2 ve Tablo 3 bulgularını birlikte değerlendirdiğimizde engelli bireyleri tanıdıkça engellilere yönelik olumsuz tutumların gelişme nedeni; öğrencilerin sosyal uyumlarının düşük düzeyde olması olabileceği gibi, öğrencilerin eğitim ortamı gibi kontrollü bir ortamda engelli bireylerle etkileşime girmeyerek tutum ve davranışları üzerine geribildirimler almamaları ve olumsuz tutumlarını fark etmelerine yardımcı olunmaması da olabilir. Çünkü işaret dili eğitimi alan öğrencilerin eğitim içeriğinde engelli bireyle tanışma ve etkileşime girme

etkinliği bulunmamaktadır. Gökçe, Güneş ve Seyitoğlu (2016) çalışmalarında öğrencilerin % 31.5'inin ailesinde veya çevresinde engelli bireylerin olduğunu; % 3.7'sinin ise kendisinin bir engeli bulunduğunu belirtmiştir. Literatürde engelli bireylerle deneyimlerin olmasının ve engelli bir yakına sahip olunmasının engelli bireylere yönelik tutumları olumlu etkilediği açıklanmıştır (Case vd., 2020; Karataş, 2020; Akyıldız, 2017; Yaralı, 2015; Sezer, 2012). Horner-Johnson vd. (2002) akrabaları veya arkadaşları arasında engelli bireyler bulunan öğrencilerin zihinsel engelli bireylerin haklarına özen gösterdiklerini belirtmiştir. Bireyin çevresinde engelli bireyin olmasının veya kendisinde bir engelinin bulunması neticesinde elde ettiği deneyimlerin ve bilgilerin kişinin tutumunu etkilemesi doğaldır. Ancak çalışma bulguları bir bütün hâlinde değerlendirildiğinde bu durumun öğrencilerin sosyal uyum düzeyleri ile açıklanabileceği düşünülebilir. Çünkü engellilere yönelik tutum ile sosyal uyum arasında zayıf düzeyde olumlu yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca eğitim içeriklerine öğrencilerin seçim yapabilecekleri çeşitli uygulama türleri, yerleri ve hangi özel eğitim popülasyonuna sahip bireyle etkileşime girmek isteme seçeneği gibi çoklu seçenekler sunarak özerkliği arttırmak önemlidir. Üniversite öğrencileri ve engelli bireyler arasında eğitim içeriklerinde ortak hedeflerin geliştirilmesi teşvik edilmeli ve en uygun temas koşullarını teşvik etmek ve tutum değişikliğini arttırmak için her iki gruba da aşına olan ortak etkinlikler entegre edilmelidir. Bu nedenle engelli bireylere yönelik tutumları değiştirmeyi amaçlayan programlar özel olarak tasarlanmış stratejiler içermelidir (Case vd., 2020). Aşık vd. (2021) çalışmalarında sağlık bilimleri öğrencilerinin engellilere yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarını ancak kadınların, Çocuk Gelişimi Bölümü ve üst sınıfların öğrencilerinin tutumlarının daha olumlu olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu sonuçlar, engellilerle ilgili kursların alınmasının ve aslında bu bireylerle çalışmanın önemli etkenler olduğuna işaret etmektedir. Öte

yandan, Sağlık Bilimleri öğrencilerinden Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümündeki öğrencilerin tutum puanlarının en düşük olduğu bulunmuştur. Bu nedenle eğitim içerikleri ve bireylerin uyum yeterlilikleri oldukça önemlidir.

Öğrencilerin engelli bireyleri tanıdıkça tutumlarının olumsuzlaşma yönünde olduğu varsayımında bulunulabilir. Bunun nedeni öğrencilerin düşük düzey kişisel, sosyal ve genel uyuma sahip olmaları olabilir. Öğrencilerin engelli bireyle etkileşimleri arttıkça uyum düzeyleri düşük olduğu için olumsuz tutumları da artış gösteriyor olabilir. Engelli bireyleri tanımanın engellilere yönelik tutum geliştirmede önemli bir değişken olduğu, düşük düzey uyuma sahip öğrencilerin engelli biriyle etkileşimde bulduklarında bu duruma etkin uyum sağlayamadıkları için engellilere yönelik olumsuz tutumlar geliştirebilecekleri düşünülebilir. Çelik ve Çırak (2019) da öğrencilerin düşük düzey kişisel, sosyal ve genel uyuma sahip olduklarını hatta bu çalışmadaki ortalama puanlardan daha düşük düzey puan aldıklarını belirtmiştir. Bunun için EBYOT geliştirmede öğrencilerin uyum düzeylerini arttırıcı çalışmalara gereksinim vardır. Çünkü çalışmada engelli bir bireyi tanıyan öğrencilerin genel, sosyal ve kişisel uyum düzeyleri daha yüksektir. Ek olarak eğitim almış öğrencilerin sosyal uyumlarının eğitim almamış öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak öğrencilerin engellilere yönelik olumlu tutumlarının oluşmasında sosyal ve kişisel uyum kapasiteleri, engellilere yönelik bir eğitim almaları, engelli bir bireyi tanımaları etkili birer değişkendir. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin işaret dili eğitimi almalarının onların engelli bireyleri tanımalarını sağladığını, onlara karşı olumlu tutumlar geliştirdiklerini ve eğitim almış öğrencilerin sosyal uyumlarının eğitim almamış öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu

ruh sağlığında toplumsal farkındalık yaratmada önemli bir strateji oluşturabilir. Bu nedenle işaret dili dersi gibi eğitimlerle üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkında bilgilenmelerini sağlayan seçmeli dersler oluşturulması önerilmiştir. Bu ders müfredatlarına engelli bireylerle etkileşimin de dâhil edilebileceği önerilerim arasındadır. Öğrencilerin engelli bireyleri tanımalarını sağlayan eğitimler onlara karşı olumsuz tutumları azaltabilir ve eğitim programına engelli bireylerle etkileşimin dâhil edilmesi olumlu tutumları arttırdığı gibi bunun kalıcı tutumlar olmasını sağlayabilir. Böylece sağlık profesyonellerinin olumlu tutumları, engelli bireylere sınırlı hizmet sunulmasını veya hizmetlerin kalitesinin yetersiz olmasını engelleyecektir. EBYOT geliştirmenin yanı sıra diğer önemli bir strateji de onlara yönelik olumsuz tutumları aza indirmektir. Bu olumsuz tutumlar onların toplumdan daha fazla soyutlanmalarına ve onlara yönelik olumlu tutumlar oluşturmayı engellemektedir. Bunun için engelli bireylere yönelik olumsuz tutumları azaltmada öğrencilerin uyum kapasitelerinin artırılması önemli bir strateji olabilir.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma için gerekli etik kurulu izni, Kafkas Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulunun 01.02.2017 tarihinde gerçekleştirdiği 2017/02 sayılı toplantıda alınmıştır.

Kaynakça

Akyıldız, S. (2017). Öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(39), 141-169.

Al-Hadabi, B., Al-Zoubi, S., Bakkar, B., Al-Yahyai, F., Al-Gaseem, M., Al-Qaryouti, I. (2021). Effects of an adapted physical education course on attitudes toward sport of Omani individuals with disabilities.

International Journal of Human Movement and Sports Sciences, 9(2), 255-264.

Alptekin, S. & Batık, V. M. (2013). Özel eğitim bölümü öğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına özel eğitim dersinin etkisi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(4),18-34.

Aşık, E., Erdem, Y., Elibol, F., Çakmak, A., Akoğlu, G., Albayrak, S. (2021). Examining the attitudes of university students in the faculty of health sciences toward disability. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 105-116.

Aykaç, A. (2020). Toplumsal dışlamanın sosyolojik zeminleri. *Toplum ve Hekim*, 35(2), 85-94.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (BÖİB). *Türkiye özürlüler araştırması ikinci analiz, son gelişme raporu*. <https://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>

Baykul, Y. & Güzeller, C. O. (2013). *Sosyal bilimler için istatistik*. Pegem Akademi.

Case, L., Schram, B., Jung, J., Leung, W., Yun, J. (2020). A meta-analysis of the effect of adapted physical activity service-learning programs on college student attitudes toward people with disabilities. *Disability and rehabilitation*, 1-13.

Chan, C. C. H., Lee, T. M. C., Yuen, H. K., Chan,, F. (2002). Attitudes toward people with disabilities between Chinese rehabilitation and business students: an implication for practice. *Rehabilitation Psychology*, (47), 324-338.

Çelik, M. & Çırak, Y. (2019). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin genel uyum düzeylerinin fonksiyonel olmayan tutumlar ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(88), 499-513.

- Çitil, M. & Karakoç, T. (2018). Özel eğitim lisans dersinin öğretmen adaylarının bilgi düzeylerine ve engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 815-833.
- Dayı, E., Açıkgöz, G., Elçi, A. N. (2020). Güzel sanatlar eğitimi bölümü öğretmen adaylarının engelli öğrencilere yönelik metaforik algıları (Gazi Üniversitesi örneği). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 95-122.
- Duman, N. A., & Doğanay, G. (2017). Toplumsal dışlanma pratikleri üzerinden Trabzon’da engelli kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 1-48.
- Eniç, D. (2021). Gruplar arası temas kuramı açısından COVID-19 pandemisinde önyargıları azaltma yolları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3336-3366.
- Erdoğan, M., & Vatandaş, C. (2020). Bireysel ve toplumsal dışlanma pratiği: önyargı ve ayrımcılık. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 474-485.
- Gençöz, F. (1998). Uyum psikolojisi. *Kriz Dergisi*, 6(2), 1-7.
- Gökçe, A., Güneş, G., Seyitoğlu, D. C. (2016). The attitudes and behaviors of the Medical Faculty students of Inonu University towards the disabled. *Medicine Science*, 5(2), 351-362.
- Karataş, Z. (2020). Sosyal hizmet ve ilahiyat lisans programı öğrencilerinin engelli bireylere ilişkin tutumları. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (15), 65-79.
- Lee, J., Chang, S. H., Haegele, J. A. (2020). Does service learning work? Attitudes of college students toward individuals with disabilities. *Journal of Experiential Education*, 43(4), 365-380.

Logan, S. W. & Bogart, K. R. (2020). The effect of an intervention on college students' attitudes towards people with disabilities and self-directed mobility. *International Journal of Disability, Development and Education*, 1-15.

Ma, H. I. & Hsieh, C. E. (2020). Questionnaires on stigmatizing attitudes among healthcare students in Taiwan: development and validation. *BMC Medical Education*, 20(1), 1-9.

Melekoğlu, M. A. (2013). Özel gereksinimli öğrencilerle yürütülen etkileşim projesinin genel eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik olumlu tutum ve farkındalık geliştirmeleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1053-1077.

Melekoğlu, M. A. & Balıkcı, Ö. S. (2020). Özel eğitim bölümü öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylerle etkileşim projesine ilişkin görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(1), 136-148.

Moroz, A., Gonzales-Ramos, G., Festinger, T., Langer, K., Zefferino, S., Kalet, A. (2010). Immediate and follow-up effects of a brief disability curriculum on disability knowledge and attitudes of PM&R residents: a comparison group trial. *Medical Teacher*, (32), 360-364.

Nabacwa, L. (2021). Nursing and medical students' perceptions of the rehabilitation medicine course unit: a case study of Mbarara University of Science and Technology. *Student's Journal of Health Research Africa*, 2(3), 1-11.

Nerse, S. (2020). Kırsal alandaki engellilerin sorunları ve etkileşim farklılıkları. *Şarkiyat*, 12(3), 603-618.

Özgüven, E. (1992). *Hacettepe kişilik envanteri (HKE) el kitabı*. Odak Ofset Matbaası.

Özyürek, M. (2010). Tutumlar ve yetersizlikten etkilenmişlere yönelik tutumların değiştirilmesi. Karatepe Yayınları.

Pesen, A. & Demirhan, M. (2021). Öğretmenlerin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 141-158.

Polikandrioti, M., Govina, O., Vasilopoulos, G., Adamakidou, T., Plakas, S., Kalemikerakis, I., Galanis, P., Fouka, G. (2020). Nursing students' attitudes towards people with disabilities. *International Journal of Caring Sciences*, 13(1), 480-488.

Polo Sánchez, M. T., Chacón-López, H., Caurcel Cara, M. J., Valenzuela Zambrano, B. (2020). Attitudes towards persons with disabilities by educational science students: importance of contact, its frequency and the type of disability. *International Journal of Disability, Development and Education*, 1-10.

Roca-Hurtuna, M., Martinez-Rico, G., Sanz, R., Alguacil, M. (2021). Attitudes and work expectations of university students towards disability: Implementation of a training programme. *International Journal of Instruction*, 14(2), 1-10.

Sezer, F. (2012). Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; deneysel bir uygulama. *Education Sciences*, 7(1), 16-26.

Szumski, G., Smogorzewska, J., Grygiel, P. (2020). Attitudes of students toward people with disabilities, moral identity and inclusive education - A two-level analysis. *Research in Developmental Disabilities*, (102), 103685.

Şahin, H. & Akyol, A. D. (2010). Evaluation of nursing and medical students' attitudes towards people with disabilities. *Journal of Clinical Nursing*, (19), 2271-2279.

Şahin, H. & Bekir, H. (2016). Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 767-779.

Thompson, T. L., Emrich, K., Moore, G. (2003). The effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability. *Rehabilitation Nursing*, (28), 27-30.

Top, E. (2018). 14 haftalık özel eğitim dersi uygulamasının üniversite öğrencilerinin empatik eğilim ve engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 174-183.

Yaralı, D. (2015). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Education Faculty*, 17(2), 431-455.

EXTENDED ABSTRACT

In research conducted with university students, positive attitudes of students towards people with disabilities were found to be moderate. In another study, it was found that the positive attitudes of the students studying in the field of health towards people with disabilities were insufficient. Increasing the level of education, receiving training to recognize the people with disabilities and having positive relations with the people with disabilities in advance lead to the development of positive attitudes towards the people with disabilities. In the literature, there is no study on how the adaptation levels of students affect their attitudes towards the people with disabilities. The aim of this study was to determine the attitudes towards individuals with disabilities and adaptation levels of university students with and without sign language education.

This descriptive study was conducted with 115 undergraduate students who had received and have not received sign language training at a university. 57 students were with sign language training towards disabled individuals and 58 students were without sign language training towards disabled individuals. The sign language course is the 4th year elective course of the School of Physical Education and Sports and the 1st year elective course of the School of Health Sciences. The sample consisted of students who volunteered to participate in the study and completed the informed consent form. December 25, 2016 - March 01, 2017, The participants were administered Introductory Information Form, Attitude Towards Disability Scale (ATDS) and Hacettepe Personality Inventory (HPI). SPSS 20 program was used for statistical analysis of the data obtained from the responses of the participants to the data collection tools. Mean, standard deviation, number, percentage values, t-test, pearson correlation analyses were used to evaluate the data. Before the research, written consent was obtained from the ethics committee of the Medical Faculty of a university and written consent was obtained from the students who participated in the study. Written permission was obtained from the related University to conduct the research. There is no risk of material / moral harm to the students participating in the research.

65 (57%) of the students participated in the study were between 18-21 years and 43 (37%) of them were between 22-25 years and 62 of them were women. 42 of the students are 1st, 23 are 2nd, 13 are 3rd and 37 are 4th grade. 37 of 57 students who have received sign language education are 1st grade Health School students and 20 of them are 4th grade Physical Education and Sports School students. 14 students (12%) had individuals with disabilities in their families. 78 students (68%) think that schools create a positive perception about individuals with disabilities. There is no difference between the HPI scores of students who have received education and who have not. The

ATDS scores of students and the sub-factors of ATDS are educational environment, interpersonal relationships, personal features, working life, competence-independent life scores of educated students are higher than those of non-educated students. The sub-factors of HPI are social adjustment, self-realization, social relations, and social norms scores of educated students are higher than those of non-educated students ($p < .05$). According to Table 1 it can be said that students in both groups have a high level of positive attitude towards individuals with disabilities. According to Table 2, students in both groups have low level of personal adaptation, social adaptation and general adaptation. There is not any correlation between the scores of the students' ATDS and HPI.

The sign language training of university students enabled them to recognize individuals with disabilities and develop positive attitudes towards them. This can be an important strategy in creating social awareness in mental health.